

ОБДАРОВАНІ УЧНІ ТА СТУДЕНТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Підсумки науково-практичного онлайн-семінару, 15 травня 2026 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8147>

МУЗИКА

Олександр Леонідович

*кандидат психологічних наук,
професор, завідувач лабораторії
психології обдарованості Інституту
психології імені Г.С. Костюка
Національної академії педагогічних
наук України,
м. Київ, Україна*

МЕЛЬНИК

Марина Юріївна

*кандидат педагогічних наук,
старший дослідник, завідувач
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна*

Анотація. 15 травня 2026 р. у рамках відзначення Дня науки в Україні відбувся науково-практичний онлайн-семінар «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень», організований Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України (лабораторія психології обдарованості), Інститутом обдарованої дитини НАПН України (відділ діагностики обдарованості) та Національним центром «Мала академія наук України». Метою семінару стали обмін досвідом та обговорення результатів емпіричних досліджень обдарованих учнів і студентів в умовах воєнного стану. У семінарі взяли участь науковці Національної академії педагогічних наук України, викладачі закладів вищої освіти, дослідники у сфері педагогіки, психології та суміжних галузей. Представлені доповіді охоплюють широке коло питань: психологічний добробут і ціннісна взаємодія обдарованих учнів та студентів, резильєнтність і копінг-стратегії в умовах тривалої війни, психологічні наслідки для фахівців педагогічної сфери, асертивність як ресурс саморозвитку обдарованої особистості, цифрові технології діагностики та підтримки обдарованих, інноваційні підходи до розвитку обдарованості в освітньому середовищі.

Ключові слова: обдарованість; обдаровані учні та студенти; психологічний добробут; асертивність; резильєнтність; воєнний стан; цифрові технології.

Міжнародний науковий дискурс щодо розвитку обдарованості в травмівних, зумовлених війною умовах формується на перетині трьох відносно незалежних потоків досліджень: психології обдарованих учнів і студентів у стресових та несприятливих обставинах (Kitano & Lewis, 2005;

Peterson et al., 2009), психічного здоров'я дітей і підлітків в умовах збройних конфліктів (Bürgin et al., 2022; Skrupnyk et al., 2024; Berger et al., 2026) та психологічного добробуту освітян і здобувачів освіти в умовах повномасштабної війни (McElroy, et al., 2024; Raccanello, et al., 2024; Halchenko et

al., 2024). Попри значну кількість публікацій у кожному з цих напрямів, спеціалізованих емпіричних досліджень саме обдарованих учнів і студентів в умовах збройного конфлікту досі фактично не представлено. Це робить систематичну науково-дослідну роботу вітчизняних учених, що ведеться вже з перших місяців повномасштабного вторгнення, особливо значущою як для українського, так і для міжнародного наукового співтовариства.

Понад чотири роки повномасштабного збройного вторгнення РФ суттєво трансформували умови функціонування системи освіти: хронічний стрес, вимушені переміщення, переривчастість навчального процесу, безпосереднє зіткнення з втратами та загрозою життю стали повсякденною реальністю для мільйонів українських учнів і студентів. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання про те, як означені умови позначаються на розвитку обдарованої особистості: чи зберігається спрямованість на саморозвиток в умовах хронічної травматизації, які психологічні ресурси забезпечують стійкість обдарованих здобувачів освіти, яким чином трансформуються їхні ціннісні орієнтації та мотиваційна сфера і які освітні практики здатні підтримати розвиток обдарованості в кризових умовах. Відповіді на ці питання потребують не лише теоретичного осмислення, а й накопичення систематичних емпіричних даних, що фіксують реальний стан обдарованих дітей та молоді в умовах тривалого збройного конфлікту.

Науково-практичний онлайн-семінар «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень», що відбувся 15 травня 2026 р. в рамках відзначення Дня науки в Україні, став майданчиком для обміну результатами саме таких досліджень. Захід було організовано Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України (лабораторія психології обдарованості), Інститутом обдарованої дитини НАПН України (відділ діагностики обдарованості) та Національним центром «Мала академія наук України» (Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2026).

Із вітальним словом та методологічною настановою до учасників заходу звернувся доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України **О.М. Кокун**. Спираючись на результати систематичних емпіричних досліджень психологічного стану українців в

умовах тривалої війни (Kokun, 2023; Kokun & Bezverkhyi, 2024; Kokun, 2024), доповідач акцентував увагу на декількох принципово важливих положеннях. По-перше, масштаб психологічного впливу повномасштабного збройного вторгнення є безпрецедентним: дослідження фіксують стабільно високий рівень стресогенного навантаження на широкі категорії населення, зокрема на студентську молодь та освітянську спільноту. Переважна більшість студентів констатує погіршення емоційного стану внаслідок війни, а тривалість і хронічний характер стресу поглиблюють ці наслідки з часом (Kokun, 2023). По-друге, у той же час, дослідження виявляють і важливу протилежну тенденцію: особистісні ресурси – резильєнтність, самоефективність, емоційна стабільність – виступають дієвими буферами між травмивними впливами війни та станом психічного здоров'я, причому їхній захисний потенціал зберігається навіть за умов тривалого та інтенсивного травматичного навантаження (Kokun, 2023; 2024). О.М. Кокун наголосив, що поряд із деструктивними наслідками тривала війна може ставати каталізатором особистісного зростання: у дорослого населення фіксуються зростання вдячності за життя, трансформація стосунків з іншими та відкриття нових можливостей для самореалізації (Kokun, 2023), хоча їх актуалізація значною мірою визначається наявністю таких психологічних ресурсів, як резильєнтність та самоефективність. Ці процеси, вочевидь, мають специфічні прояви і серед обдарованої учнівської та студентської молоді, що становить самостійний напрям наукового пошуку. Підсумовуючи, доповідач підкреслив, що систематична дослідницька робота з вивчення психологічних наслідків війни для різних категорій населення є не лише науковим пріоритетом, а й безпосереднім внеском у практику психологічної підтримки. Саме тому спільний науково-практичний семінар, зосереджений на емпіричних даних про стан обдарованих учнів і студентів, набуває особливого значення – як простір, де наукові факти стають підґрунтям для конкретних освітніх і психологічних рішень.

З мотиваційною настановою до учасників семінару звернувся також доктор філософських наук, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту обдарованої дитини НАПН України **М.С. Гальченко**. У своєму виступі М.С. Гальченко окреслив суперечливу картину, яку висвітлюють дослідження останніх років: молодь демонструє вищу, ніж дорослі, психологічну стійкість, однак

глибинні трансформації у ціннісній сфері свідчать про те, що обдаровані учні й студенти платять за цю стійкість ціною звуження простору для само-реалізації, творчості та повноцінного особистісного розвитку (Halchenko et al., 2024; Мельник & Бельська, 2025). Підґрунтям для такого висновку слугують результати емпіричних досліджень, розпочатих Інститутом обдарованої дитини НАПН України вже в перші місяці після початку повномасштабного вторгнення рф. Зокрема, проведене у квітні 2022 р. всеукраїнське дослідження психологічної резильєнтності освітньої спільноти, що охопило понад 14,5 тис. учасників (педагогів, здобувачів освіти та батьків з усіх регіонів країни), виявило диференційований характер психологічного впливу воєнних умов: у дорослих учасників зафіксовано знижений рівень резильєнтності, тоді як молодь демонструвала відносно вищу психологічну стійкість; суттєвими предикторами резильєнтності виступили регіон проживання, вимушене переселення, суб'єктивна оцінка безпеки та форма залученості до навчального процесу (Halchenko et al., 2024). Водночас результати дослідження трансформацій у ціннісній сфері обдарованих старшокласників засвідчили не менш значущу тенденцію: порівняльний аналіз показав статистично підтвержене зростання суб'єктивної значущості цінностей безпеки, матеріального добробуту і суспільного визнання при одночасному зниженні рейтингу творчості, саморозвитку та активного нетривіального способу життя – тобто саме тих ціннісних орієнтацій, що є конститутивними для обдарованої особистості та визначають її прагнення до самореалізації (Мельник & Бельська, 2025). Аналізуючи сукупність цих даних, М.С. Гальченко наголосив на принципово важливому методологічному розрізненні: вища психологічна стійкість молоді порівняно з дорослими не є свідченням її більшого благополуччя в умовах війни, а відображає специфічний адаптаційний механізм, реалізація якого має власну «ціну» – звуження простору для самореалізації, творчості та повноцінного особистісного розвитку. Відтак перед дослідниками і практиками постає питання, що набуває стратегічного значення для майбутнього країни: як не допустити, щоб ціна адаптації до війни виявилась надто високою для розвитку українських талантів, і яким чином освітнє середовище може підтримувати обдаровану молодь у збереженні траєкторії особистісного та творчого зростання. Відповіді на ці питання, на думку доповідача,

потребують зосередження наукового пошуку в трьох взаємопов'язаних тематичних напрямках, що визначили структуру програми наукового семінару: діагностика чинників розвитку обдарованих учнів та студентів в умовах воєнного стану; дослідження потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій у діагностиці, моніторингу та психолого-педагогічному супроводі розвитку обдарованих; емпіричне вивчення трансформацій освітнього середовища в контексті підтримки та розвитку обдарованої молоді в умовах тривалої збройної агресії. Окреслені М.С. Гальченко тематичні напрями знайшли безпосереднє втілення у представлених доповідачами дослідженнях.

Питання використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій у діагностиці обдарованої особистості є одним із пріоритетних для лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України: дослідниками розроблено електронну платформу «Обдарованість ТЕСТ ONLINE», що забезпечує проведення психодіагностики в дистанційному форматі, автоматизоване опрацювання результатів, формування та надсилання респондентам індивідуальних рекомендацій із саморозвитку. Платформа активно застосовується в поточних емпіричних дослідженнях лабораторії, зокрема в умовах воєнного стану, коли традиційні форми очної діагностики є суттєво обмеженими (Музыка et al., 2022). З результатами одного із таких досліджень, проведеного із залученням згаданого інструментарію, ознайомив учасників семінару завідувач лабораторії психології обдарованості, кандидат психологічних наук, професор **О.Л. Музыка**. Доповідач сформулював вимоги до емпіричних досліджень обдарованих учнів і студентів: дослідницькі методики мають спиратися на визначення обдарованості та теоретичні моделі; для побудови теоретичних моделей необхідні дослідження визнаних обдарованих людей; критеріальна визначеність методик, тобто їх спрямованість на дослідження чинників, що сприяють чи заважають розвитку саме обдарованої особистості, а не особистості взагалі; відхід від стандартизованих тестів на користь спостереженню, експерименту, опитуванню і компаративний підхід в аналізі; врахування вікових особливостей та соціальної ситуації розвитку; ідеографічна та рефлексійна спрямованість методик; аналіз досягнень і результатів діяльності як ідентифікаторів обдарованості; когнітивне збагачення, стимулювання рефлексії і саморозвитку, що за-

кладається у формулювання тверджень чи питань; використання ІКТ-технологій (Музика ред., 2023). Доповідач представив результати емпіричного дослідження обдарованих ліцеїстів та студентів, здійсненого із застосуванням двох методик: «Шкала психологічного добробуту» та авторського опитувальника «Профіль ціннісної взаємодії обдарованої особистості» (Музика, 2025), що вимірює співвідношення трьох стилів міжособистісної взаємодії в ситуації ціннісних відмінностей – агресивного відстоювання власних цінностей, уникання спілкування та поцінування досягнень інших. У дослідженні було встановлено, що загальний індекс психологічного добробуту студентів є дещо вищим, у порівнянні з ліцеїстами (327,27 і 323,73 відповідно), однак за показниками цілей у житті та самоприйняття студенти поступаються, що, ймовірно, пов'язано з усвідомленням ними неможливості повноцінно реалізувати власні життєві проекти в умовах війни. В обох групах серед стилів ціннісної взаємодії переважає поцінування, що розглядається як глибинна основа асертивної взаємодії. Факторний аналіз методом головних компонент виявив спільне для обох груп і якісні відмінності між ними. І в ліцеїстів, і в студентів перший фактор (41,18 % і 50,32 % дисперсії відповідно) об'єднав показники психологічного добробуту, але в ліцеїстів найтісніше з ним корелює «самоприйняття» ($r=0,90$), а в студентів – «цілі в житті» ($r=0,96$). Другий фактор (19,37 % дисперсії) у ліцеїстів утворюється конструктом «управління ситуацією» ($r=0,72$), що може свідчити про депривацію потреби в суб'єктності. У студентів в основі другого фактору – «поцінування» ($r=0,90$). Це відображає орієнтацію на взаємне визнання досягнень як стратегію збереження ціннісної автономії та спрямованості на саморозвиток обдарованості в умовах складної життєвої ситуації, спричиненої війною (Музика, 2026).

Розроблення спеціалізованого цифрового інструментарію для дистанційної психодіагностики обдарованості є важливим напрямом не лише для лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка, а й для Інституту обдарованої дитини НАПН України. На базі останнього розроблено психодіагностичний портал «Тестотека», що є інтегрованою цифровою платформою для діагностики обдарованості та чинників її розвитку (Інститут обдарованої дитини НАПН України, б.д.). Портал забезпечує автоматизовану обробку результатів тестування та диферен-

ційований зворотний зв'язок – як для самих респондентів, так і для практичних психологів закладів освіти, що дає змогу використовувати отримані психодіагностичні дані безпосередньо в освітній практиці й супроводі розвитку обдарованих учнів. Саме цей інструментарій було залучено до збору емпіричних даних у порівняльному дослідженні, результати якого представила завідувач відділу діагностики обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України, кандидат педагогічних наук **М.Ю. Мельник**. Здійснено порівняльний аналіз психологічних ресурсів двох груп учнів: тих, хто має ознаки обдарованості ($n=322$), та учнівського загалу ($n=255$), залучених з 21 регіону України. Для вимірювання ключових конструктів було застосовано Шкалу резильєнтності Коннора – Девідсона (ШРКД-10), опитувальник копінг-стратегій, опитувальник особливостей 14 Р. Кеттела, опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо та авторську анкету. Результати засвідчили статистично значущі відмінності між групами за показником резильєнтності: в учнів з ознаками обдарованості він є вищим ($M=29,21$ проти $M=26,88$; $d=0,39$), так само як і інтегральний показник конструктивності копіngu ($d=0,55$) (Мельник, 2026). Рівень тривожності в обох групах виявився зіставним, що дає змогу стверджувати: відмінності між ними пролягають не у ступені травматичної схильності, а у ширині й характері ресурсної бази, що забезпечує відповідь на стресогенний вплив війни. Спираючись на концепцію «каравану ресурсів» С. Хобфолла та типологію траєкторій відповіді на травму Дж. Бонанно, дослідження встановило, що обидві групи респондентів перебувають на «траєкторії мінімального впливу», однак учні з ознаками обдарованості – на якісно вищій точці рівноваги. Це забезпечується ширшим ресурсним репертуаром: вираженою орієнтацією на майбутнє ($d=0,55$), нормативністю та дисципліною ($d=0,68$) і творчим потенціалом ($d=0,46$). Отримані дані можуть свідчити про те, що саме ресурси обдарованості, а не відсутність травматичного впливу, є визначальним чинником збереження психологічного благополуччя в умовах тривалої збройної агресії.

Поглиблене теоретико-методологічне осмислення механізмів, що забезпечують функціонування ресурсів обдарованості у кризових умовах, запропонував у своїй доповіді кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу діагностики обдарованості Інституту

обдарованої дитини НАПН України **Ю.М. Ковальчук**, звернувшись до онтологічного підходу як методологічної рамки для ідентифікації емпіричних проявів розвитку обдарованості в умовах війни. Спираючись на попередні розробки у сфері принципів ідентифікації обдарованості та гуманістично орієнтованої психодіагностики, доповідач запропонував аналітичну модель, що охоплює три фундаментальні онтологічні виміри буття обдарованої особистості в умовах збройного конфлікту: турбулентність – стан хронічної нестабільності, що порушує звичні алгоритми функціонування здібностей; рівновага – активна підтримка психічного гомеостазу через мобілізацію особистісних ресурсів; трансценденція – вихід за межі актуального стану у напрямі нових рівнів розвитку й самореалізації. Кожному виміру відповідає специфічний алгоритм використання системи здібностей і психологічних ресурсів обдарованої особистості.

Ю.М. Ковальчуком обґрунтовано феномен мобілізаційного функціонального поштовху, за якого після первинного дисоціативного шоку, спричиненого гострим стресовим впливом, психічні функції здатні виходити на рівні активності, що перевищують претравматичні показники. Саме цим механізмом можуть бути пояснені парадоксальні, на перший погляд, дані про збереження й навіть посилення окремих характеристик обдарованості в умовах війни. Цей феномен «підвищення і зростання із запасом», підсилений особливим гіфтологічним налаштуванням обдарованої особистості – її специфічною сензитивністю до нових задач, підвищеною толерантністю до невизначеності та здатністю до нестандартного осмислення проблемних ситуацій, утворює підґрунтя для посттравматичного зростання, що фіксується у частини обдарованих учнів і студентів (Ковальчук, 2026).

Д.К. Корольов, кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії психології обдарованості Інституту психології НАПН України, спираючись на власні попередні дослідження у сфері психології обдарованості та використовуючи біографічний метод, зосередив увагу на питаннях про те, яким чином асертивність як особистісна якість проявляється у досвіді видатних творців і яку роль вона відіграє в реалізації їхньої обдарованості. Джерельну базу дослідження склали 26 англомовних біографій та інтерв'ю нобелівських лауреатів у галузі літератури, фізики, хімії, економіки та медицини за 2016 – 2025 рр.

Контент-аналіз засвідчив суттєву обмеженість досліджуваних текстів із погляду систематичного психологічного змісту: відомості про внутрішнє психологічне функціонування видатних творців у більшості біографій є фрагментарними й несистематизованими. Утім, у доступних рефлексіях лауреатів щодо власного творчого шляху чітко простежується спільна характеристика, яку доповідач ідентифікував як прояв особистісної асертивності: критичність мислення, незалежність суджень, стійкість у відстоюванні власних наукових і творчих позицій, а також послідовна орієнтація на власні оцінки у ситуаціях невизначеності або зовнішнього тиску. Ключовою теоретичною відмінністю, запропонованою Д.К. Корольовим, є розрізнення між соціальною асертивністю (як поведінкової навички впевненої комунікації) та особистісною асертивністю (як здатності до ціннісної саморегуляції, що виявляється у збереженні автономії суджень і вірності власним пізнавальним та творчим пріоритетам попри обставини). Саме особистісна асертивність, на думку Д.К. Корольова, є тим психологічним конструктом, який у несприятливих умовах не лише не маскує обдарованість, а й стає необхідною передумовою її реалізації, оскільки захищає ціннісний стрижень творчої особистості від розмивання під тиском зовнішніх чинників, зокрема в умовах тривалого стресу, спричиненого війною. Отриманий результат є внеском до ширшої дискусії про те, які особистісні характеристики уможливають творчу продуктивність в екстремальних умовах, і відкриває перспективу для розробки відповідного діагностичного інструментарію (Корольов, 2026).

Проблематика асертивності отримала розгорнуте емпіричне втілення у блоці доповідей, присвячених асертивності як психологічному ресурсу саморозвитку обдарованої особистості в умовах війни. Спільним концептуальним підґрунтям цих виступів слугує розроблене лабораторією психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України розуміння асертивності не як поведінкової навички соціального функціонування, а як ціннісно-регуляційного механізму, що забезпечує збереження орієнтації обдарованої особистості на саморозвиток у несприятливих умовах.

Взаємозв'язок між двома ключовими ресурсами саморозвитку обдарованих студентів – професійною самоефективністю та психологічним добробутом – досліджувала провідний науковий співробітник лабораторії психології обдарованос-

ті Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, кандидат психологічних наук, доцент **О.О. Музика**. Емпіричне дослідження проводилося у жовтні – листопаді 2025 р. на базі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка й охопило 23 мистецьки обдарованих студентів із підтвердженими творчими досягненнями. Застосування авторської методики «Профіль професійної самоефективності студентів» у поєднанні зі «Шкалою психологічного добробуту» виявило значущий позитивний кореляційний зв'язок між досліджуваними конструктами ($r=0,42$). Ймовірно, професійна самоефективність функціонує як своєрідний «місток» між актуальною складною ситуацією та реалізацією власних життєвих проєктів, перетворюючи переконаність у власній здатності успішно діяти у фаховій сфері на опору для підтримки психологічного добробуту. За умов воєнного стану, коли зовнішні обставини суттєво звужують можливості для самореалізації, саме цей механізм забезпечує збереження внутрішньої орієнтації на саморозвиток у мистецьки обдарованих студентів (Музика, 2026).

Доповідь провідного наукового співробітника лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, кандидата психологічних наук, доцента **Н.О. Никончук** присвячена порівняльному дослідженню типів ціннісної взаємодії підлітків з ознаками обдарованості та їхніх пересічних однолітків ($n=149$; 8 і 10 класи). Для діагностики застосовано авторську методику «Тест асертивності обдарованої особистості» (ТАОО), побудовану на матеріалі українських прислів'їв і приказок як метафоричних маркерів чотирьох типів ціннісної взаємодії: пасивного, агресивного, маніпулятивного та асертивного. В обох вікових групах найменш вираженим виявився маніпулятивний тип, тоді як асертивний – домінуючим. Принципово значущою є кількісна відмінність між групами: серед десятикласників з ознаками обдарованості високий рівень асертивності зафіксовано у 82 % досліджуваних проти 47 % у пересічних однолітків, і ця різниця є статистично значущою (фемп=2,99; $p<0,01$). Отримані результати свідчать про те, що розвиток асертивності у підлітковому віці пов'язаний із розвитком здібностей та обдарованості, а сама асертивна взаємодія постає як ціннісний ресурс, що формується у процесі реалізації обдарованості (Никончук, 2026).

Старший науковий співробітник відділу діагностики обдарованості Інституту обдарованої дити-

ни НАПН України **Н.А. Бельська** представила результати масштабного порівняльного дослідження психологічних детермінант потреби в психологічній допомозі та її заперечення у підлітків-ліцеїстів в умовах воєнного стану. Вибірку склали 424 учні: 219 членів Малої академії наук України та 203 ліцеїсти контрольної групи; для вивчення психологічних характеристик досліджуваних застосовувалися 14-ОФО Р. Кеттела, Шкала резильєнтності Коннора – Девідсона, авторська модифікація тесту емоційної насиченості Б. Додонова, опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо та модифікована методика копінг-стратегій. Факторний аналіз відповідей на авторську анкету (Мельник М., Бельська Н.) виявив два протилежно спрямовані психологічні профілі. Підлітки, які виявляють потребу в психологічній допомозі, характеризуються емоційною нестабільністю, збудливістю та низькою резильєнтністю, переважанням негативних міжособистісних і внутрішньоособистісних емоцій, фіксацією на «негативному минулому» і «фаталістичному теперішньому», а також переважанням неконструктивних копінг-стратегій, зокрема, «філософічної відстороненості» та «самозвинувачення». Натомість підлітки, які заперечують необхідність психологічної підтримки, демонструють комплекс характеристик ефективної адаптації: академічну успішність, емоційну зрілість, високу резильєнтність, конструктивні копінг-стратегії та орієнтацію на «позитивне минуле». Принципово значущим методологічним результатом є відсутність статистично значущих відмінностей за рівнем потреби в психологічній допомозі між потенційно обдарованими ліцеїстами (членами МАНУ) і контрольною групою, що свідчить: приналежність до категорії «обдарованих» сама по собі не є захисним фактором щодо психологічної вразливості (Бельська, 2026).

Низку досліджень, презентованих на семінарі, попри відмінність вибірок і методичних підходів, об'єднує наскрізна ідея: психологічна вразливість і ресурсність обдарованих учнів і студентів не є однорідними – вони суттєво варіюють залежно від контексту, особистісного профілю та доступних зовнішніх умов. **К.О. Максименко**, спираючись на теорії Хобфолла, Лазаруса – Фолкмана і модель ADAPT Сілова, обґрунтувала інтегративну ресурсно-адаптаційну модель, що пояснює соціально-психологічну адаптацію ВПО як нелінійний процес відновлення агентності, соціальних зв'язків і перспективи майбутнього, детермінований

взаємодією особистісних ресурсів із пост-переміщувальними умовами середовища.

Т.І. Сватенкова показала, що рекреаційно-розвивальне середовище дитячого табору є ефективним простором відновлення і розвитку творчого потенціалу молоді – переважна більшість учасників (n=78) демонструє середній рівень із показниками, близькими до високого, а розроблена авторкою програма спирається на суб'єкт-суб'єктну взаємодію і колективну творчу справу як ключові механізми актуалізації ресурсів; **Я.Г. Соловей** описала асертивність не лише як характеристику стилю міжособистісної взаємодії музично обдарованих студентів, а й як механізм психологічного захисту ціннісного ядра обдарованої особистості; **М.М. Чекрижова** розглянула самоприйняття як ключовий чинник психологічного добробуту обдарованих старшокласників у складній життєвій ситуації; **О.О. Сірик** на матеріалі дослідження 137 учнів-спортсменів встановила домінування зовнішньо зумовлених мотивів навчання (матеріального добробуту та престижу за слабкої сформованості пізнавальних і регулятивних), що вказує на потребу цілеспрямованої педагогічної роботи з розвитку внутрішньої мотивації учнів.

Заключний блок програми семінару об'єднав доповіді, присвячені цифровим інструментам і менторству як практичним механізмам підтримки та розвитку обдарованих учнів і студентів в умовах воєнного стану. **О.А. Листопад** та **Н.Л. Листопад** обґрунтували три моделі менторської взаємодії – індивідуальну, групову і peer-to-peer, та показали, що систематичний менторський супровід підвищує внутрішню мотивацію, розвиває саморегуляцію та стимулює науково-дослідну активність обдарованих студентів, водночас констатували ключові обмеження: нерівний доступ до технічних ресурсів і підвищене психоемоційне навантаження воєнного часу. **І.К. Мардарова** і **Н.М. Гуданич** визначили чотири напрями адаптації цифрових освітніх ресурсів для підтримки обдарованих здобувачів вищої освіти – персоналізацію навчання, асинхронні формати, інтерактивні технології й інструменти штучного інтелекту, та наголосили на необхідності поєднання технологічних можливостей із педагогічно доцільним проектуванням і психолого-педагогічним супроводом. **М.М. Новогородська** здійснила критичний огляд потенціалу та ризиків цифрових технологій в ідентифікації й моніторингу обдарованих, обґрунтовуючи, що ефективність

ШІ-інструментів та адаптивних систем навчання визначається передусім педагогічною інтеграцією, а не технічними можливостями самих систем. **М.І. Піддячий** розглянув зміни в інформаційно-освітньому середовищі МАН України та їх вплив на розвиток наукового мислення обдарованих здобувачів освіти.

Наскрізним висновком блоку є теза про те, що цифрові технології та менторство є потужними, але не самодостатніми інструментами: їхній потенціал реалізується лише за умови живої педагогічної участі та індивідуалізованого супроводу (Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2026).

Семінар завершився підбиттям підсумків та жвавою науковою дискусією, що дала змогу сформулювати кілька наскрізних висновків.

- *По-перше*, емпіричні дослідження переконливо засвідчують, що обдаровані учні й студенти не є ізольованими від травматичних впливів війни, але демонструють ширший арсенал особистісних ресурсів для їх подолання.

- *По-друге*, ця вища стійкість дається не безумовно: ціннісні трансформації свідчать про звуження простору для самореалізації, тому завдання дослідників і педагогів не лише підтримати адаптацію, а й зберегти умови для розвитку обдарованості.

- *По-третє*, асертивність – здатність до ціннісно автономної взаємодії з соціальним оточенням – розглядається науковою спільнотою як один із ключових ресурсів, що уможливорює саморозвиток обдарованої особистості навіть у складних умовах.

- *По-четверте*, цифрові технології є потужним, але не всесильним інструментом: їхня ефективність повністю залежить від якості педагогічного дизайну та живої участі вчителя або ментора.

Науково-практичний семінар *«Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»* засвідчив, що українська наукова спільнота виробила нові методологічні підходи і накопичила унікальний емпіричний матеріал, аналогів якому в міжнародній науці досі практично немає.

Заходи подібного формату виконують щонайменше три функції: консолідують розрізнені дослідницькі зусилля навколо спільної проблематики, уможливають порівняльний аналіз даних, зібраних різними науковими колективами та методами, і, не менш важливо, легітимізують саму постановку питання про розвиток обдарова-

ності як пріоритет навіть в умовах війни. Матеріали семінару становлять цінне джерело для подальших порівняльних і лонгітюдних досліджень, а сформульовані наукові висновки можуть слугувати підґрунтям для розроблення науково обґрунтованих програм психологічного супроводу та освітніх стратегій підтримки обдарованої молоді – як в умовах тривалого воєнного стану, так і в перспективі повоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бельська, Н.А. (2026). Потреба в психологічній допомозі та заперечення її в підлітків-ліцеїстів в умовах воєнного часу: психологічні детермінанти і кореляти. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 12–20
- Інститут обдарованої дитини НАПН України. (б. д.). *Тестотека*. <https://iod.gov.ua/ua/testoteka>
- Інститут обдарованої дитини НАПН України. (2026). *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. 124 с. <https://surl.li/hjqkze>
- Ковальчук, Ю.М. (2026). Онтологічний підхід до ідентифікації емпіричних проявів розвитку обдарованості в умовах війни. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 21–31
- Корольов, Д.К. (2026). Можливості дослідження асертивності в біографіях та інтерв'ю видатних творців. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 39–40
- Мельник, М.Ю., & Бельська, Н.А. (2025). Ціннісні орієнтації обдарованої учнівської молоді України до та під час повномасштабної війни. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2(97), 26–36. [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-2\(97\)-04](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-2(97)-04)
- Мельник, М.Ю. (2026). Психологічна адаптація підлітків з ознаками обдарованості та учнівського загалу в умовах війни: стабільність благополуччя при трансформації ресурсів. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 77–79
- Музика, О.Л., Корольов, Д.К., Музика, О.О., Никончук, Н.О., Соловей, Я.Г., Мельник, М.О., Чекрижова, М.М., Нечаєва, О.С., & Сніжна, М.А. (2023). *Ціннісна підтримка розвитку обдарованої особистості в освітньому просторі. Психологічна технологія: практичний посібник* (О.Л. Музика, ред.). Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 237 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737267/>
- Музика, О.Л. (2025). Опитувальник «Профіль ціннісної взаємодії обдарованої особистості»: конструювання інтерпретацій та рекомендацій із саморозвитку для досліджуваних на е-платформі «Обдарованість ТЕСТ ONLINE». У *Асертивна взаємодія і саморозвиток обдарованих учнів і студентів під час війни: матеріали ХХ науково-практичного семінару* (с. 5–9). Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747561/>
- Музика, О.О. (2026). Емпіричне дослідження взаємозв'язку професійної самоєфективності та психологічного добробуту обдарованих студентів. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 87–89
- Музика, О.Л. (2026). Обдаровані старшокласники та студенти у складній життєвій ситуації: результати емпіричного дослідження. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 80–86
- Никончук, Н.О. (2026). Особливості асертивності підлітків з ознаками обдарованості та пересічних підлітків. У *Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдаровані учні та студенти під час війни: результати емпіричних досліджень»*, 15 травня 2026 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 90–95
- Berger, E., Sun, Y., McGaw, V., Ting, R. S.-K., Nandakumar, N., Jobson, L., & Phillips, M. (2026). A scoring review on interventions in educational contexts to support students exposed to war. *Trauma, Violence, & Abuse*. <https://doi.org/10.1177/15248380261439144>
- Bürgin, D., Anagnostopoulos, D., Vitiello, B., Sukale, T., Schmid, M., & Fegert, J.M. (2022). Impact of war and forced displacement on children's mental health: Multilevel, needs-oriented, and trauma-informed approaches. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 31(6), 845–853. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-01974-z>
- Halchenko, M., Malynoshenska, A., Belska, N., & Melnyk, M. (2024). Resilience of teachers, students, and their parents under the conditions of martial law. *School Psychology*, 39(2), 122–131. <https://doi.org/10.1037/spq0000559>
- Kitano, M.K., & Lewis, R.B. (2005). Resilience and coping: Implications for gifted children and youth at risk. *Roepers Review*, 27(4), 200–205
- Kokun, O. (2023). The personal growth resources of the adult population following the first months of the war

- in Ukraine. *International Journal of Psychology*, 58 (5), 407–414. <https://doi.org/10.1002/ijop.12915>
- Kokun, O. (2024). The stability of mental health during war: Survey data from Ukraine. *Journal of Loss and Trauma*, 30(2), 242–263. <https://doi.org/10.1080/15325024.2024.2328649>
- Kokun, O., & Bezverkyi, O. (2024). Ukrainian students' personal resources and resistance to war stress: a cross-sectional survey. *Journal of Loss and Trauma*, 29 (3), 976–993. <https://doi.org/10.1080/15325024.2024.2325084>
- McElroy, E., Hyland, P., Shevlin, M., Karatzias, T., Valières, F., Ben-Ezra, M., Vang, M.L., Lorberg, B., & Martenskovskyi, D. (2024). Change in child mental health during the Ukraine war: evidence from a large sample of parents. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 33(5), 1495-1502. <https://doi.org/10.1007/s00787-023-02255-z>
- Muzyka, O.L., Muzyka, O.O., & Osnadchuk, Y.O. (2022). Development of E-Platform for Psychological Online Testing of Gifted Senior Pupils and Students. *Information Technologies and Learning Tools*, 89 (3), 162–177. <https://doi.org/10.33407/itlt.v89i3.4700>
- Peterson, J.S., Duncan, N., & Canady, K. (2009). A longitudinal study of negative life events, stress, and school experiences of gifted youth. *Gifted Child Quarterly*, 53 (1), 34–49. <https://doi.org/10.1177/0016986208326553>
- Raccanello, D., Burro, R., Aristovnik, A., Ravšelj, D., Umek, L., Vicentini, G., Hall, R., Buizza, C., Buzdar, M.A., Chatterjee, S., Cucari, N., Dobrowolska, B., Ferreira-Oliveira, A.T., França, T., Ghilardi, A., Inasius, F., Kar, S.K., Karampelas, K., Kuzyshyn, A., Lazăr, F., ..., & Tomažević, N. (2024). Coping and emotions of global higher education students to the Ukraine war worldwide. *Sci Rep*, 14(1):8561. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-59009-3>
- Skrypnyk, T., Martenskovsky, I., & Martenskovska, I. (2024). A longitudinal study of child and adolescent psychopathology in conditions of the war in Ukraine. *European Psychiatry*, 67(S1). <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2024.199>

GIFTED STUDENTS DURING THE WAR

Outcomes of the Scientific and Practical Online Seminar (15 May 2026)

Oleksandr Muzyka

PhD in Psychology, Professor, Head of the Laboratory of Psychology of Giftedness G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Maryna Melnyk

PhD in Education, Senior Researcher, Head of the Department of Giftedness Diagnostics, Institute of the Gifted Child of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. On May 15, 2026, in the framework of Science Day in Ukraine, a scientific and practical online seminar entitled 'Gifted Students During War: Results of Empirical Research' was held. The event was organised by the G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences (NAES) of Ukraine (Laboratory of Psychology of Giftedness), the Institute of Gifted Child of the NAES of Ukraine (Department of Giftedness Diagnostics), and the National Centre 'Junior Academy of Sciences of Ukraine'. The seminar aimed at sharing experience and results of current empirical research on giftedness of students under martial law. Participants included researchers from the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, faculty members of higher education institutions, school psychologists and scholars in pedagogy, psychology, and related fields. The presentations covered a broad range of issues: psychological well-being and value interaction of gifted learners, resilience and coping strategies under prolonged war conditions, psychological consequences for educational professionals, assertiveness as a resource for the self-development of gifted individuals, digital technologies for diagnosing and supporting the gifted, and mentoring and innovative approaches to developing giftedness in the educational settings.

Keywords: giftedness; gifted students; psychological well-being; assertiveness; resilience; martial law; digital technologies.

Отримано: 28 травня 2026 р.

Прийнято: 8 червня 2026 р.

Опубліковано: 15 червня 2026 р.